

MELLANMÄNSKLIG TILLIT BYGGER GODA SAMHÄLLEN

SÖREN HOLMBERG OCH BO ROTHSTEIN

Sammanfattning

Graden av mellanmänsklig tillit är mycket hög i Sverige. Det visar data från SOM-undersökningarna. Någon tendens till nedgång kan inte spåras. I de flesta fall är också skillnaderna i socialt kapital små mellan olika samhällsgrupper. Det är vad vi normativt förväntar oss. Men när det gäller skillnader i tillit i vissa sociala och politiska grupper ser resultaten inte lika ljusa ut. I flera välfärdspolitiskt utsatta grupper återfinns tydliga och ökande tillitsskillnader under 2000-talet. Det gäller bland arbetslösa, bland personer med sjuk-/aktivitetsersättning och bland personer med självupplevd sämre hälsa, där den mellanmänskliga tilliten sjunkit under senare år. I vissa politiska grupper är också tilliten klart lägre än bland svensken i gemen – till exempel bland väljare utan partipreferenser och bland sympatisörer till Sverigedemokraterna. Med tanke på att dessa politiska ”utanförgrupper” kanske omfattar upp emot en tredjedel av den vuxna befolkningen talar vi inte om en försumbar minoritet. Måhända för tidigt för alarmism, men en liten varningsflagg för att allt inte är gott och väl med den mellanmänskliga tilliten i höglitarnas förlovade land.

Betydelsen av mellanmänsklig tillit är svår att överskatta. Om inte människor litar på varandra blir allt mycket mer tungrott och kostsamt i ett samhälle. Hög mellanmänsklig – eller, som det också benämns, social tillit – är en central tillgång för ett samhälle och kan därför också förstås som ett slags socialt kapital. Det fungerar som ett smörjmedel i ett välfungerande samhälle. Alla beslut blir smidigare, mer effektiva och går fortare. Den operativa ingrediensen är att hög mellanmänsklig tillit sänker vad ekonomer brukar kalla transaktionskostnader i ett samhälle. I ett samhälle med låg social tillit kommer en mängd utbyten som båda parter skulle uppskatta och tjäna på inte till stånd just på grund av bristen på förtroende. Detta kan naturligtvis handla om ekonomiska utbyten men det kan också vara sociala, professionella eller, varför inte, emotionella förhållanden. Om de flesta människor går att lita på – och de flesta uppfattar att andra människor är pålitliga – kommer många fler för båda parter fördelaktiga transaktioner till stånd vilket inte bara de ingående kontrahenterna utan hela samhället gagnas av (Svendsen and Svendsen 2009, Fukuyama 1995, Uslaner 2002). Då behövs inte så många advokater, färre dörrar behöver låsas och ett handslag kan räcka.

Hög social tillit är också central när det gäller ett samhälles förmåga att åstadkomma olika kollektiva nyttigheter, som en god infrastruktur, ett fungerande rättssamhälle eller generella socialförsäkringar. Nyttigheter av detta slag måste som regel finansieras via skatter. Om medborgarna inte litar på att de flesta andra medborgare betalar sina skatter, eller att många missbrukar de kollektiva nyttigheterna, minskar villigheten att stödja systemet och betala sin skatt. En ond spiral av misstro kan inledas som långsamt mal ned möjligheterna att upprätthålla eller uppnå det goda samhället (Dahlström m fl 2013, Fehr and Fischbacher 2005, Rothstein 2003). Samma gäller möjligheterna att skapa en hållbar miljö. Det är tämligen meningslöst att lägga ner möda på att källsortera sitt avfall om man inte litar på att de flesta andra också gör sammaledes (Harring 2014).

Fördelen med att de flesta människor litar på varandra minskar emellertid om det i ett samhälle finns olika mindre grupper med en klart lägre tillit. Lägre tillitsnivåer i avgränsade sociala och politiska grupper kan på sikt skapa problem – inte bara för de aktuella grupperna utan också för samhället som sådant. Låg tillit blir som grus i maskineriet. Verksamheter som involverar låglitande grupper kommer att ta längre tid, bli mindre effektiva och mer kostsamma. Resultatet kan bli en negativ nedåtgående spiral som ytterligare spär på en sjunkande mellanmännisklig tillit.

Det idealt önskvärda är därför små skillnader i mellanmännisklig tillit mellan olika samhällsgrupper. Samt naturligtvis att den sociala tilliten ligger på en hög nivå. Män och kvinnor, yngre och äldre, inrikes och utrikes födda, arbetare och företagare, sjuka och friska, arbetslösa och förvärvsarbetande, personer ideologiskt till vänster eller till höger, sympatisörer med olika partier – alla bör de i den bästa av världar ha en hög och någorlunda jämnt fördelad grad av social tillit. Dessutom, över tid skall den höga jämna tilliten bestå och eventuella mindre gruppskillnader skall inte förvärras.

Frågan är om dessa förhoppningar är uppfyllda i Sverige. Vi vet sedan tidigare studier att människor i Sverige är mer tillitsfulla än i de flesta andra länder. Svenskar, liksom övriga nordbor, uppfattar i mycket hög grad att andra människor ”i allmänhet” går att lita på. Den mellanmänniskliga tilliten i Sverige är bland den högsta i hela världen. Tillsammans med övriga nordiska länder toppar vi den internationella rangordningen när det gäller graden av social tillit bland medborgarna. Undersökningar gjorda av World Value Survey (www.worldvaluessurvey.org) och QoG-institutet (www.qog.pol.gu.se) visar på mycket stora skillnader i mellanmännisklig tillit mellan olika länder. I Skandinavien uppper över 60 procent av befolkningen att man i allmänhet kan lita på andra människor (Sønderskov och Dinesen 2014, Larsen 2013, Charron & Rothstein 2015). Motsvarande andel är strax under 40 procent i USA, under 30 procent i medelhavsländerna och ännu lägre i många länder i Östeuropa och på Balkan. I auktoritära system eller i nya demokratier finner vi inte så sällan riktigt låga tillitsnivåer på omkring 10 procent (Zimbabwe, Iran, Colombia, Ghana, Peru, Brasilien, Turkiet).

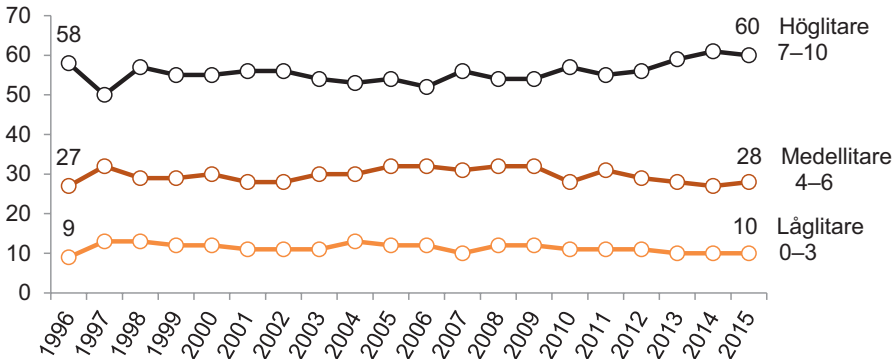
Men den internationellt sett höga mellanmänskliga tilliten i Sverige är inte så hög att det inte kan finnas mindre grupper med en lägre social tillit. Och det är just vad vi fann när vi detaljstuderade SOM-institutets mätningar för åren 1996-2014 (Holmberg och Rothstein 2015). För flera mindre men välfärdspolitiskt utsatta grupper som arbetslösa, personer med dålig hälsa och utrikes födda, skiljer sig i graden av social tillit klart åt det lägre hållet. I några fall ökar dessutom skillnaden över tid. Vi tyckte oss se bilden av ett mer fragmentiserat samhälle träda fram – förstärkt av att en politisk gruppering också utmärker sig med en klart lägre nivå på den mellanmänskliga tilliten. Den grupperingen är de som sympatiserar med Sverigedemokraterna.

Alarism är ett för starkt ord, men resultaten var så pass iögonfallande att vi vill pröva dem igen för att se om vi kan replikera dem nu när vi har tillgång till ännu en SOM-mätning för år 2015. Alternativt om vår ursprungliga hypotes om en hög, stabil och jämnt spridd grad av mellanmänsklig tillit i Sverige får ett bättre stöd nu med en utvidgad databas.

Fortsatt hög genomsnittlig mellanmänsklig tillit i Sverige

Människor i Sverige är fortfarande mycket tillitsfulla. Någon nedgång i den sociala tilliten som i andra länder som exempelvis i USA kan ännu inte spåras bland svenskar (Putnam 2015, Sønderskov och Dinesen 2014, Larsen 2013). Resultaten i figur 1 visar på en fortsatt stabil och hög nivå för den mellanmänskliga tilliten i Sverige. I SOM-undersökningarna mäts den sociala tilliten med följande enkätfråga: "Enligt Din mening, i vilken utsträckning går det att lita på människor i allmänhet?" Svaren markeras på en elvgradig skala mellan 0 (det går *inte* att lita på människor i allmänhet) och 10 (det går att lita på människor i allmänhet). Enligt en klassificering utformad av Bo Rothstein (1997) delas de svarande in i tre grupper – låglitare (som svarar 0-3 på skalan), mellanlitare (4-6) och höglitare (7-10).

En klar majoritet av svenska folket har hela tiden sedan mätningarna började i mitten av 1990-talet varit höglitare. Andelen har hållit sig kring 55-60 procent. I senaste mätningen år 2015 är resultatet 60 procent. Mellanlitarna är färre, kring 30 procent genom åren. Minst vanligt förekommande är låglitarna med andelar omkring 11-12 procent. Mycket lite har hänt över tid. Stabiliteten är påfallande. Om vi skall försöka spåra någon trend är det att höglitarna blivit något fler samtidigt som andelen mellanlitare minskat något.¹

Figur 1 Mellanmänsklig tillit, 1996–2015 (procent)

Kommentar: Frågan lyder: 'I vilken utsträckning går det att lita på människor i allmänhet?' Frågan besvaras på en 11-gradig skala mellan 0 (Det går inte att lita på människor i allmänhet) och 10 (Det går att lita på människor i allmänhet). De som inte svarat (2-6 procent) ingår i procentbasen.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 1996-2015.

Några påfallande gruppkillnader

Vår huvuduppgift i detta sammanhang är inte att analysera den genomsnittliga nivån på den sociala tilliten i Sverige. Huvuduppgiften är istället att kartlägga eventuella skillnader i graden av mellanmänsklig tillit mellan olika samhällsgrupper och se om skillnaderna förändrats över tid. För att underlätta framställningen fokuserar vi oss på andelen höglitare i olika grupper. Det hade inte spelat någon roll om vi istället hade valt att redovisa medeltal eller balansmått. Slutsatserna hade inte påverkats.

Resultaten i tabell 1 visar andelen höglitare i ett antal demografiska och sociala grupper. Flera av grupperna har en socialt utsatt position och är därmed extra beroende av välfärdsamhället. Exempel är arbetslösa, människor med dålig hälsa, personer med sjuk/aktivitetsersättning och utlandsfödda. Den normativa förhoppningen är att olika utsatta grupper – för sin egen skull och för samhällets skull – inte också skall ha problem med en relativt låg social tillit till andra människor.

I tabell 2 återges andelen höglitare bland personer med olika partisympatier och med olika ideologisk orientering. Av speciellt intresse är om sympatisörer med de nya partierna Sverigedemokraterna och Feministiskt Initiativ avviker tillitsmässigt från övriga mer etablerade partiers väljare. När det gäller ideologi handlar analysen om huruvida den svenska tilliten är störst till vänster eller till höger. Eller om inga skillnader finns, vilket är det normativa önskade resultatet.

I resultatredovisningen har vi valt ut några få år från 1996 till 2015. Det påverkar inga slutsatser, men gör presentationen mer överskådlig. En fullständig resultatöversikt är för år återfinns i en SOM-rapport sammanställd av Rothstein, Holmberg och Arkhede (2016).

Tabell 1 Andel personer med hög mellanmänsklig tillit i olika demografiska grupper, 1996–2015 (procent höglitare)

	1996	1998	2002	2004	2008	2010	2014	2015
Samtliga	58	57	56	53	54	57	61	60
Antal svarande	1 779	3 561	6 305	3 606	3 257	5 005	6 866	8 249
Kvinnor	60	57	55	52	56	57	61	61
Män	57	56	57	55	51	57	61	58
16–29 år	51	51	49	47	43	47	47	48
30–49 år	64	59	57	58	60	61	63	61
50–64 år	59	58	59	55	56	61	65	65
65+	57	56	57	49	50	54	61	60
Lägutbildad	51	48	48	46	41	45	47	47
Medellåg	59	54	58	51	47	54	57	54
Medelhög	53	57	56	54	60	59	62	60
Högutbildad	72	73	69	69	72	73	74	73
Arbetarhem	53	49	50	44	47	48	52	50
Tjänstemannahem	67	64	66	63	69	68	70	69
Högre tj mannahem	77	72	69	68	70	73	78	76
Företagarhem	50	57	57	56	46	55	61	58
Landsbygd	56	57	53	53	45	55	61	59
Tätort	58	54	54	52	51	54	59	56
Stad	61	58	60	55	57	60	62	61
Storstad	62	56	58	55	58	58	62	63
Uppväxt i Sverige	60	58	59	56	55	59	63	62
i Norden	51	53	46	46	51	55	57	60
i Europa	51	38	40	32	46	44	41	41
utanför Europa	39	48	43	37	39	44	45	39
Förvärvsarbetande	65	61	60	60	61	64	67	65
Arbetslösa	47	45	46	41	42	36	39	42
Sjuk-/aktivitetsersättning	56	46	47	38	41	40	37	39
Subjektiv hälsa:								
Dålig (0–4)	-	44	43	28	33	34	35	33
Mellan (5–8)	-	57	56	53	52	56	61	59
Bra (9–10)	-	57	66	67	66	70	73	73

Kommentar: För frågans lydelse, se figur 1. Resultaten visar andel höglitare i SOM-undersökningarna.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 1996-2015.

Tabell 2 Andel personer med hög mellanmännisklig tillit i olika ideologiska och partipolitiska grupper, 1996–2015 (procent höglitare)

	1996	1998	2002	2004	2008	2010	2014	2015
Samtliga	58	57	56	53	54	57	61	60
Antal svarande	1 779	3 561	6 305	3 606	3 257	5 005	6 866	8 249
Klart vänster	67	59	61	51	55	57	62	64
Något vänster	63	59	60	63	60	61	65	65
Varken eller	52	48	49	44	48	48	52	50
Något höger	62	65	62	62	57	64	66	66
Klart höger	63	59	55	53	55	57	63	58
V	61	51	54	50	51	63	62	63
S	61	56	57	55	53	52	59	61
MP	53	55	49	53	67	65	70	69
C	60	67	58	55	54	59	72	70
FP	70	78	66	60	64	67	73	73
KD	66	59	56	56	55	63	66	67
M	62	60	57	57	59	62	66	66
SD	-	-	-	-	28	34	40	39
FI	-	-	-	-	-	-	68	60
Övriga partier	51	42	43	42	39	47	41	40
Inget parti	38	40	40	41	39	38	45	39

Kommentar: För frågans lydelse se figur 1. Resultaten visar andel höglitare i ett urval SOM-undersökningar. Svarepersonernas vänster-högerposition bygger på en självklassificeringsfråga. Partitillhörigheten gäller partisympati (=bästa parti).

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 1996–2015.

Huvudmönstret när det gäller andelen höglitare i de sociala och demografiska grupperna är att stabiliteten över tid är mycket stor, och att skillnaderna mellan olika gruppmedlemmar oftast är förhållandevis begränsad. Kvinnor och män litar exempelvis lika mycket på människor i allmänhet och det har inte förändrats över tid. Samma gäller för personer som bor på landsbygden eller i någon storstad och för personer över trettio år. Dock, bland unga under trettio kan vi alla år notera en lägre grad av social tillit. Vi tror oss veta att denna lägre tillitsnivå är en så kallad livscykeleffekt, som är övergående och försvinner vartefter de unga blir äldre.

En central samhällelig omständighet som uppvisar ett tydligt samband med graden av mellanmännisklig tillit är yrkestillhörighet. Tjänstemän, speciellt högre tjänstemän, har en högre grad av mellanmännisklig tillit än arbetare och företagare. En liknande klassrelaterad skillnad kan också noteras när det gäller utbildning. Bland universitetsutbildade personer är andelen höglitare cirka 70 procent genom åren att jämföra med endast runt 45 procent bland lågutbildade. Sociala klassskillnader avspeglar sig i social tillit. Högre klasser har högre tillit. Men inte heller dessa skillnader har förändrats på något avgörande sätt sedan 1990-talet. Mel-

lanmänsklig tillit i Sverige har en klar klasskomponent; en komponent som inte ökat i betydelse över tid.

Betydande tillitsskillnader av detta slag – och större – återfinns när det gäller grad av mellanmänsklig tillit i några utsatta grupper. Andelen höglitare kan ibland vara under 40 procent bland grupper som arbetslösa, utlandsfödda, personer med dålig hälsa eller med sjuk/aktivitetsersättning. När det gäller personer födda utanför Sverige är tilliten speciellt låg bland personer födda i länder utanför Europa. Den sociala tilliten är således extra låg bland personer som vuxit upp i länder där den mellanmänskliga tilliten är klart lägre än i Sverige (jfr Nannestad m fl 2014).

Bakom dessa tillitsskillnader för utlandsfödda behöver dock inte ligga kulturella faktorer. Dansk och även svensk forskning pekar på att kvaliteten på den offentliga sektorn och opartiskt verksamma offentliga tjänstemän spelar en central roll (Nannestad m fl 2014, Kumlin and Rothstein 2010). Invandrare från låglitrländer ökar sin sociala tillit efter några år i Danmark. Det avgörande för denna förändring visar sig vara hur de uppfattar att myndigheterna i Danmark fungerar. Ju mer migranter uppfattar att institutioner som polis, rättsväsende och sociala myndigheter behandlar invandrare och danskar jämbördigt och opartiskt, desto mer litar de på människor i allmänhet (Nannestad m fl 2014, jfr Sønderkov & Dinesen 2016 och Dinesen 2016).

De svenska tillitsskillnaderna mellan infödda och invandrade har varit tydliga genom alla år – 15-20 procentenheter – men någon tendens till att skillnaderna ökar kan inte noteras. En tendens till ökade skillnader kan dock iaktas när det gäller arbetslösa, personer med dålig hälsa och personer med sjuk/aktivitetsersättning. Här är mönstret att de utsatta grupperna tappar i mellanmänsklig tillit. Bland personer med dålig hälsa sjunker andelen höglitare från 44 procent 1998 till 33 procent 2015. Motsvarande nedgångar är från 45 till 42 procent för arbetslösa och från 46 till 39 procent för personer med sjuk/aktivitetsersättning.

När det gäller tillitsskillnader mellan olika politiska grupper är de oftast beskedliga. Detta är från våra utgångspunkter ett mycket positivt besked. Det vore illa om betydande ideologiska eller partipolitiska grupper – med låg sociala tillit – var verksamma i Sverige. Därför är det exempelvis tillfredställande att andelen höglitare i huvudsak är densamma bland personer ideologiskt till vänster eller till höger.² Men beskedet har blivit mindre positivt under senare år. Det beror på att riksdagens nya parti Sverigedemokraterna inte längre är ett litet parti och att SD:s sympatisörer omfattar en klart lägre grad av mellanmänsklig tillit än svensken i gemen. I SOM-mätningen 2015 återfinns endast 39 procent höglitare bland Sverigedemokraternas anhängare. Motsvarande andel är mellan 60 och 73 för övriga partiernas sympatisörer, inklusive Feministiskt Initiativs sympatisörer.

Skillnaden i graden av mellanmänsklig tillit är alltså måttlig bland de etablerade partiernas väljare, och i denna gemenskap ingår även sympatisörer till Feministiskt Initiativ. Det är SD:s sympatisörer som skiljer ut sig. De är emellertid inte helt ensamma. Andelen höglitare är också relativt låg bland personer som stödjer grup-

pen ”övriga partier”, och bland väljare utan någon partisympati. Det är således bland människor utanför det etablerade politiska systemet och bland väljare som stödjer ett anti-etablissemangsparti som SD som graden av mellanmännisklig tillit är som lägst.

Sett över tid går dock inte den social tilliten ned i dessa utanförgrupper vilket är att se som ett positivt tecken. Personer med sympatier för ”övriga partier”, personer utan partipreferenser eller personer i mitten på vänster-högerskalan tappar inte i social tillit. Andelen höglitare bland dem är idag ungefär på samma nivå som under 1990-talet. Bland Sverigedemokraternas sympatisörer kan vi däremot notera en förändring. Och det är *inte* en förändring i riktning av en minskande mellanmännisklig tillit. Det är tvärtom en förändring i riktning av en förstärkt grad av social tillit bland SD:s anhängare. Andelen höglitare bland de fåtaliga SD-sympatisörerna år 2008 var 28 procent. Vid valet 2010 hade den andelen stigit till 34 procent bland de då något fler SD-väljarna. Fyra år senare i valet 2014 ökar ånyo andelen höglitare till 40 procent bland de nu klart fler SD-väljarna. I SOM-mätningen 2015 har Sverigedemokraternas sympatisörer blivit ännu fler och andelen höglitare hamnar på 39 procent, något lägre än i valet 2014.

Lägre grader av mellanmännisklig tillit återfinns bland politiska grupper som på olika sätt befinner sig utanför det etablerade svenska systemet. Vi talar om en minoritet som idag omfattar någonstans kring trettio procent, som antingen är ideologiskt eller partipolitiskt hemlösa, eller inte är mobiliserade av något etablerat parti. Det är ingen liten försumbar grupp och den har vuxit under senare år. Dock, bland dem har inte den mellanmänniskliga tilliten gått ned ytterligare under 2000-talet. Snarare kan vi iakttä en viss förstärkt tillit bland dem, och då i första hand bland Sverigedemokraternas sympatisörer.

Alla är inte höglitare i höglitarnas förlovade land

När vi förra gången prövade vår normativt inspirerade hypotes att allt skulle vara gott och väl i Sverige när det gäller social tillit fick vi inte ett odelat positivt stöd. Detsamma gäller de tester vi gjort denna gång. Graden av mellanmännisklig tillit är internationellt sett mycket hög i Sverige. Vi ligger nästan i världstoppen, det är bara Danmark som slår oss. Och några tecken till försvagning kan vi inte spåra än. Snarare har tilliten förstärkts något under senare år. Så långt är således allt väl.

Men när det gäller det som vi fokuserat på i våra tester – skillnader i tillit mellan olika samhällsgrupper – ser resultaten inte alltid lika ljusa ut. I de flesta fall är de undersökta gruppskillnaderna i social tillit förhållandevis små, och de har inte blivit större över tid. Det är positivt och förväntat enligt vår normativa hypotes. Dock för ett antal mindre grupper avviker den mellanmänniskliga tilliten tydligt åt det lägre hållet. Några av dessa grupper omfattar människor i välfärdsmässigt utsatta positioner, som exempelvis invandrare, arbetslösa, personer med sjuk/aktivitetsersättning och personer med dålig hälsa. I vissa av dessa grupper har dessutom

graden av mellanmänsklig tillit sjunkit under 2000-talet. Välfärdssveriges svaga blir inte starkare när tilliten sjunker, liksom inte heller välfärdssverige blir starkare när svaga grupper tappar i mellanmänsklig tillit.

Ett motsvarande mönster återfinns också när det gäller vissa politiska grupper. Etablerade partiers väljare och personer till vänster eller höger ideologiskt har alla höga andelar höglitare i Sverige. Där ser allt bra ut. Men för vissa ”utanförgrupper” som personer utan partihemvist eller med sympatier för ”övriga partier”, eller utan ideologisk förankring till vänster eller till höger, eller med sympatier för Sverigedemokraterna ser det inte lika bra ut när det gäller mellanmänsklig tillit. Bland dem är andelen höglitare klart lägre än bland genomsnittssvensken. Med tanke på att dessa politiska utanförgrupper tillsammans omfattar cirka en tredjedel av den vuxna befolkningen talar vi inte om en försumbar minoritet. Istället tvingas vi konstatera att Sverige idag har en relativt stor minoritet som har det gemensamt att de inte har samma tilltro till människor i allmänhet som de flesta svenskar, och som politiskt förenas av att de inte finner sig till rätta med de etablerade ideologierna eller partierna i Sverige. Kanske inte allvarligt nog för alarmism, men väl för en liten varningsflagga.

Noter

- ¹ Trendspaningen måste tas med en försiktig nypa salt. Bortfallet har ökat i SOM-undersökningarna under senare år. Det gör resultaten mer osäkra. I SOM-studierna 2013, 2014 och 2015 är svarsbortfallet 47, 46 respektive 48 procent. När den första tillitsmätningen gjordes 1996 var bortfallet enbart 31 procent. Men differensen i andelen höglitare mellan 1996 och 2013, 2014, 2015 är trots det inte så stor, 58 respektive 59, 61, 60 procent. Dock en del, eller hela ökningen i andelen höglitare kan ha förorsakats av det ökade svarsbortfallet. Vi utgår ifrån att höglitare inte är lika väl representerade i det ökande bortfallet som mellan- och låglitare. En försiktig slutsats är att den svenska mellanmänskliga tilliten varit stabil under de senaste tjugo åren; inga uppgångar, men heller inga nedgångar. Se även Markstedt 2012.
- ² Bland personer varken till vänster eller höger – i ”mitten” – är graden av mellanmänsklig tillit lägre än till vänster eller till höger.

Referenser

- Charron, Nicholas & Bo Rothstein (2015). ”Social tillit i Europas regioner.” I *Välfärdsgapet - EU:s sociala utmaning*, ed. U. Bernitz, L. Oxelheim and T. Persson. Stockholm: Santärus förlag.
- Dahlström, Carl, Johannes Lindvall & Bo Rothstein (2013). ”Corruption, Bureaucratic Failure and Social Policy Priorities.” *Political Studies* 61 (3):523-42.

- Dinesen, Peter Thisted (2016). Tager de tilliden med? Utlandssvenskeres sociale tillit i Maria Solevid (red) *Svenska utlandsröster*. Göteborgs universitet: SOM-institutet.
- Fehr, Ernst, & Urs Fischbacher (2005). "The Economics of Strong Reciprocity." I *Moral Sentiments and Material Interests. The Foundations for Cooperation in Economic Life*, ed. H. Gintis, S. Bowles, R. Boyd and E. Fehr. Cambridge, Mass.: The MIT Press.
- Fukuyama, Francis (1995). *Trust: the social virtues and the creation of prosperity*. New York: Free Press.
- Harring, Niklas. (2014) "Corruption, inequalities and the perceived effectiveness of economic pro-environmental policy instruments: A European cross-national study." *Environmental Science & Policy* no. 39:119-128. doi: 10.1016/j.envsci.2013.08.011.
- Holmberg, Sören & Rothstein, Bo (2015). *Trusting other People*. Stellenbosch: University of Stellenbosch.
- Holmberg, Sören och Rothstein, Bo. (2015). Hög mellanmänsklig tillit i Sverige -- men inte bland alla. I Bergström Annika m fl *Fragment*. Göteborg: SOM-institutet.
- Kumlin, Staffan, & Bo Rothstein (2010). "Questioning the New Liberal Dilemma: Immigrants, Social Networks and Institutional Fairness." *Comparative Politics* 41 (1):63-87.
- Larsen, C.hristian Albrekt (2013). *The Rise and Fall of Social Cohesion: The Construction and De-construction of Social Trust in the US, UK, Sweden and Denmark*. Oxford: Oxford University Press.
- Markstedt, Elias (2012). *Representativitet och viktning. Riks-SOM som spegel av det svenska samhället*. SOM-rapport 2012:30. Göteborgs universitet, SOM-institutet
- Nannestad, Peter, Gert T. Svendsen, Peter T. Dinesen & Kim. M. Sønderskov (2014). "Do Institutions or Culture Determine the Level of Social Trust? The Natural Experiment of Migration from Non-Western to Western Countries." *Journal of Ethnic and Migration Studies* 40 (4):544-65.
- Putnam, Robert (2015). *Our Kids. The American Dream in Crises*. New York: Simon and Schuster.
- Rothstein, Bo (1997). "Sociala fällor och tillitens problem". I Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (red) *Ett missnöjt folk?* Göteborg: SOM-institutet.
- Rothstein, Bo (2003). *Sociala fällor och tillitens problem*. Stockholm: SNS Förlag.
- Rothstein, Bo, Holmberg, Sören & Arkhede, Sofia (2016). *Mellanmänsklig tillit i Sverige*. SOM-rapport 2016:02. Göteborgs universitet: SOM-institutet.
- Sønderskov, Kim M & Peter T. Dinesen (2014). "Danish Exceptionalism: Explaining the Unique Increase in Social Trust Over the Past 30 Years." *European Sociological Review* 30 (6):782-95.
- Sønderskov, Kim M. & Peter T. Dinesen (2016). "Trusting the State, Trusting Each Other? The Effect of Institutional Trust on Social Trust." *Political Behavior* 38 (1):179-202.

- Svendsen, Gert T & Gunnar L. H. Svendsen (2009). *Handbook of social capital: the troika of sociology, political science and economics*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Uslaner, Eric M (2002). *The Moral Foundation of Trust*. New York: Cambridge University Press.

